

Ebussuûd Efendi Tefsiri'nin Tefsir Usûlü Açısından İncelenmesi An Analysis of the Tafsir Methodology in the Tafsir of Ebussuud Efendi

Hamza Tayyip Cıĝal

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi
İstanbul/Türkiye
h.tayyip@gmail.com

İstanbul Sabahattin Zaim University
Faculty of Islamic Sciences
İstanbul/Türkiye
ORCID: 0000-0001-6938-6421

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü Article Types	Kitap Tanıtımı Book Review
Geliş Tarihi Received	01 Ağustos August 2022
Kabul Tarihi Accepted	20 Ekim October 2022
Yayın Tarihi Published	30 Haziran June 2023
Yayın Sezonu Pub Date Season	Haziran June
Cilt Volume	39
Sayı Issue	39
Sayfa Pages	179-182

Atf | Cite as

Hamza Tayyip Cıĝal, "Ebussuûd Efendi Tefsiri'nin Tefsir Usûlü Açısından İncelenmesi".
Usul İslam Araştırmaları Dergisi 39/39 (Haziran 2023), 179-182.

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir
This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Yayıncı | Published by

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İstanbul Sabahattin Zaim University

Telif Hakkı | Copyright

Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır.

Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Hamza Tayyip Cıĝal).

Ebussuûd Efendi Tefsiri'nin Tefsir Usûlü Açısından İncelenmesi

An Analysis of the Tafsir Methodology in the Tafsir of Ebussuud Efendi

İstanbul: Hiper Yayın, 2019. 320 sayfa.

Ebussuûd Efendi Tefsiri'nin Tefsir Usûlü Açısından İncelenmesi başlıklı çalışma Mahmut Sönmez'in Veysel Güllüce danışmanlığında 2016 yılında hazırladığı doktora tezinin kitaplaşmış halidir. 2016 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalında tamamlanan çalışma 2019 yılında neşredilmiştir.¹

İslâm'ın en temel kaynağı Kur'ân-ı Kerîm hakkında büyük bir literatüre kaynaklık eden birçok çalışma kaleme alınmıştır. Bunlar arasında tefsir usûlü çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Müfessirlerin birçoğu tefsirlerine başlamadan tefsir usûlüne dair görüşlerini eserlerinin girişlerinde dile getirmişlerdir. Mahmut Sönmez'in çalışmasının ana konusunu oluşturan Ebussuûd Efendi (ö. 982/1574) ve onun tefsir birikiminin tahlili Osmanlı dönemi tefsir çalışmalarının doğru anlaşılması bakımından önemli bir yerde durmaktadır. Müftülenâm, şeyhülislâm, sultânü'l-müfessirîn, hâtimetü'l-müfessirîn, muallim-i sâni, allâme-i kül, Hoca Çelebi, Ebû Hanîfe-i Sâni gibi unvanlarıyla anılan² Ebussuûd Efendi, tefsir tarihinde bir konuma sahip olması ve kendisinden sonraki müfessirlere etki etmiş olması, ilmî bakımdan dönemindeki âlimler arasında en önde kabul edilmesi ve dönemini temsil etmesi³ göz önünde bulundurulduğunda Mahmut Sönmez'in kaleme aldığı bu çalışmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin en haşmetli döneminde yetişmiş, otuz seneye yakın şeyhülislâmlık yapmış, fıkıh ve tefsir sahasında otoriter bir şahsiyet olarak kendisini kabul ettirmiş Ebussuûd Efendi'nin *İrşâdû'l-'aqli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* adlı eserinin ele alındığı çalışmada, onun tefsir usûlü kapsamında

¹ Mahmut Sönmez, *Ebussuûd Efendi Tefsiri'nin Tefsir Usûlü Açısından İncelenmesi*, (İstanbul: Hiper Yayın, 2019), 320.

² Ahmet Akgündüz, *Ebussuûd Efendi, DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), X, 365-371.

³ "الفاصلة القرآنية لدى القاضي أبي السعود وأثرها في التفسير البياني وعلققتها دراسة نظرية تطبيقية", أبو بكر منجد (İstanbul: İSAR Yayınları, 2019), 421.

değerlendirilebilecek Kur'ân tarihi ve Kur'ân ilimlerine dair yaklaşımları araştırılmıştır. Tefsir usûlünün bütün konuları ele alınmaksızın, daha ziyade Ebussuûd Efendi'nin *İrşâdü'l-'akli's-selîm*' inde ön plana çıkan metodolojik konular üzerinde durulmuştur. Çalışmada Ebussuûd Efendi'nin tefsir tarihinde önemli bir konuma sahip olması ve kendisinden sonraki müfessirlere etki ettiği göz önünde bulundurularak bu konular hakkındaki görüşlerinin ve âyetleri yorumlama şeklinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Kitap; Giriş ve üç Bölüm'den oluşmaktadır. Giriş'te; Ebussuûd Efendi'nin adı, künyesi, nesebi, doğumu, ailesi, hocaları, kişiliği, ilmî şahsiyeti, üstlendiği görevler ve vefatının yanı sıra, eserleri, eserlerinin konuları ve son olarak Kur'ân ilimleri ve tefsir usûlü kavramları hakkındaki görüşleri ele alınmıştır. Yazar, Ebussuûd Efendi *İrşâdü'l-'akli's-selîm*'inden bahsederken onun Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) muhteşem devrinin muhteşem bir meyvesi ve Süleymaniye Camisinin İslam mimarisindeki yerine benzer bir şaheser olduğunu belirtir. Ancak bu tefsirin Mısır ve Libya gibi ülkelerdeki üniversitelerde kaynak olarak gösterilmesine rağmen ülkemizde Zemahşerî (ö. 538/1144) ve Beyzâvî (ö. 685/1286) tefsirleri kadar şöhret görmediğinden bahseder.

Birinci Bölüm'de, tefsir usûlü kitaplarında “Kur'ân Tarihi” başlığı altında incelenen Kur'ân, vahiy, Kur'ân'ın nüzûlü, âyet, sûre ve kıraatler konularına Ebussuûd Efendi'nin yaklaşımı ve bu konular hakkındaki yorumları ele alınmıştır. Bu konuları ele alırken *İrşâdü'l-'akli's-selîm*'de Kur'an'ın 32 isminin geçtiğini belirtmiş ve bunları tek tek açıklamıştır. Vahyin nüzûlü ile ilgili hadiseleri örnekler vererek bunları detaylı anlatımla aktarmıştır. İkinci Bölüm'de, “Tefsir Usûlü” başlığı altında işlenen, Kur'ân'ın lafzı ile ilgili ilimler, Kur'ân'ın anlamıyla ilgili ilimler ve tarihî ilimlere karşı Ebussuûd Efendi'nin izahâtları ele alınmıştır. Kur'ân ilimleri yine *İrşâdü'l-'akli's-selîm*'den örnekler verilmek suretiyle detaylıca izah edilmiştir. Bu minvalde on dokuz ilim tespit edilmiştir.

Üçüncü Bölüm'de *İrşâdü'l-'akli's-selîm*'in, belağat ve i'câz açısından, siyâk ve sibâka hakem rolü yüklemesi açısından, âyetlerdeki kelimelerin kullanılış maksadını araştırması açısından, müfessirin bilmesi gereken çeşitli fen ilimlerine ait bilgiler vermesi, âyetler arasındaki münasebete ehemmiyet vermiş olması ve son olarak Ebussuûd Efendi'nin eleştirdiği noktalar açısından özelliklerine ve eleştirildiği hususlara değinilmiştir.

Çalışma Ebussuûd Efendi'nin hayatının detaylı olarak aktarılması, tefsir tarihi, tefsir usûlü, ulûmü't- tefsîr ve dört tefsirinin ele alınış biçimi hakkında detaylı bilgiler bulundurur. Şeyhülislâmlık makamında uzun süre görev yapmış tefsir ve fıkıh alanında derinleşmiş olan Ebussuûd Efendi'nin *İrşâdü'l-'akli's-selîm*'inin incelenmesi ve müstakil olarak bulunmadığı halde tefsirinden çıkarımlarda bulunarak tefsir usûlüne dair görüşlerinin ortaya çıkarılması oldukça önemlidir.

Ebussuûd Efendi'nin *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm* başlığını taşıyan ve ülkemizde yeterli şöhreti bulamamış tefsirini doktora düzeyinde inceleyen bu çalışma genel olarak amacına ulaşsa da bazı konularda eleştirilebilecek hususlar göze çarpmaktadır. Bu konuların başında izah edilen konularda verilen örneklerin daha kısa ve anlaşılır olabileceği söylenebilir. Ayrıca birkaç yerde Ebussuûd Efendi'nin tefsirinin şöhret bakımından Zemahşerî ve Beyzâvî tefsirleri ile kıyaslaması yapılmıştır. Bunun yerine Ebussuûd Efendi'nin tefsirinin tefsir ilmindeki yerinin veya tefsir ilminde olması gereken yerinin genel perspektifle belirtilmesinin daha isabetli olacağı düşünülebilir.

Kur'ân'ın daha iyi anlaşılması için bu alanda yazılmış eserlerin incelenmesi, elbette çok büyük faydalar barındırmaktadır. Bu nedenle müfessirlerin tefsir usûlü ve Kur'an ilimleri konularındaki mesailerini büyük önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu çalışmada Ebussuûd Efendi'nin görüşlerinin ortaya çıkarılmasına gayret edilmiştir. Değerlendirmeye çalıştığımız bu eserin, Osmanlı tarihinde önemli makamlarda bulunmuş, ilmî çalışmalarıyla büyük hizmetleri olmuş Ebussuûd Efendi'nin tanıtılmasında büyük katkı sağlayacağına şüphe yoktur.